

Streeksblokke kan help om demokrasie in Afrika te beveilig

Sonia Twongyeirwe*

Terwyl ons nog 'n Internasionale Dag van Demokrasie op 15 September vier, is 'n besinning oor die stand van politiek oor die wêreld heen, insluitend Afrika, in orde. In 2024 het verskeie gebeure soos die voortslepende Israel-Palestina-konflik, die Rusland-Oekraïense oorlog, die herlewing van geweld in Soedan en die Sahel-streek, asook die opkoms van regse outoritarisme in lande soos Turkye, die Verenigde State en Duitsland die veerkragtigheid van demokrasie getoets.

Multilaterale bande word ook uitgerafel ná uiteenlopende reaksies op hierdie konflikte. Met dwingende magte wat die demokratiese strukture van soveel nasies bedreig, is dit die moeite werd om te oorweeg watter verskansings in plek is om liberale demokratiese instellings te beskerm. Die aard van sulke kenmerke sal van plek tot plek verskil. Ontleders het verbande getrek tussen die ouderdom van 'n demokrasie en die kwaliteit van sy regering, met voorspellings wat aandui dat hoe langer 'n land demokrasie is, hoe stabiel is dit politiek en hoe sterker is sy instellings.

Nadat hulle mees onlangs gedemokratiseer is, word Afrika-lande in die gesig gestaar deur die uitdagings daarvan om demokrasie te konsolideer terwyl hulle legitimiteit probeer vestig, politieke instellings versterk en robuuste ekonomieë ontwikkel. Afrika-ekonomieë se afhanklikheid van landbou, mynbou en toerisme het waarskynlik groei en innovasie belemmer, wat 'n verskuiwing na ekonomiese diversifikasie vorentoe vereis. Die toenemende belangrikheid van streeks- ekonomiese gemeenskappe (SEG's) in Afrika is tasbaar. Die vasteland het agt erkende SEG's – die Arabiese Maghreb-unie (UMA), die Gemeenskapsmark vir Oos- en Suider-Afrika (COMESA), die Gemeenskap van Sahel-Saharastate (CEN-SAD), die Ekonomiese Gemeenskap van Sentraal-Afrika-state (ECCAS), die Oos-Afrika-gemeenskap (EAC), die Ekonomiese Gemeenskap van Wes-Afrika-state (ECOWAS), die Interregeringsowerheid oor Ontwikkeling (IGAD) en die Suider-Afrikaanse Ontwikkelingsgemeenskap (SAOG).

Volgens die Afrika-unie (AU) is die primêre rol van SEG's om in die streke ekonomiese integrasie tussen lede van die individuele gebiede te fasiliteer, maar hulle is toenemend betrokke by wyer kwessies soos vrede en veiligheid, ontwikkeling en regering. Hierdie organisasies het nie net broodnodige intra-kontinentale handel versterk nie, maar het ook 'n "insluitings"-effek onder jong demokrasieë bevorder om die agteruitgang na outoritarisme te temper.

Die "insluitings"-effek modelleer 'n praktyk van demokrasie op die supranasionale skaal waar demokrasie streeksgebonde gekonsolideer word, buite die grense van nasiestate. Om hierdie veiligheidsnet te hê wat individuele demokratiese state bymekaar hou, is op verskeie maniere deur SEG's in Afrika aangepas en toegepas. Die sukses van die SEG's met die integrasie van lidlande, die verbetering van politieke stabiliteit en die bevordering van demokrasie verskil egter baie na gelang van die streek.

'n Gesamentlike studie wat deur die AU en New Partnership for Africa's Development gedoen is, het getoon dat die EAC die meeste vordering gemaak het met streeksintegrasie. 'n Sleutelkenmerk van hierdie sukses is die teenwoordigheid van 'n toegewyde ministerie vir Oos-Afrika-gemeenskapsake in elke lidland wat toewyding tot die groep se kernwaardes geïnstusionaliseer het. Boonop is vordering gemaak met die vrye beweging van mense oor grense heen, maar dit het hoofsaaklik op bilaterale vlak plaasgevind – Kenia-Rwanda en Kenia-Uganda.

Die studie het ook die rol erken van die Afrika-vryhandelsooreenkoms (AfCFTA) wat in 2019 van stapel gestuur is om handelsversperrings uit te skakel en algemene intra-Afrika-handel te bevorder. SEG's het vredesmagte byeengeroep wat na konflikgeteisterde gebiede binne lidlande ontplooi is, soos ECOWAS-gesanksioneerde vredesendings in die Sahel-streek en SAOG-magte in die Demokratiese Republiek die Kongo en Mosambiek. Dat verwag kan word dat SEG's sal reageer op ongrondwetlike regeringsveranderinge en uitbrekings van gewelddadige konflik, beklemtoon hul rol in die versterking van politieke instellings en die bevordering van demokratiese ideale.

SEG's word egter deur beduidende uitdagings in die gesig gestaar. Die Instituut vir Sekerheidstudies wys op die ongelyke vlakke van integrasie wat deur die onderskeie streeksorganisasies bereik is, wat die algehele samehorigheid beïnvloed. Terwyl die EAC, ECOWAS en SAOG oor die algemeen goed geïntegreer is, is die UMA en CEN-SAD swak geïntegreer. Met 'n aantal CEN-SAD-lede wat reeds aan ander SEG's behoort, is daar min aansporing om hierdie blok te laat herleef, wat dit oorbodig maak. Aan die ander kant word eenheid in die UMA bedreig deur konflikte tussen lidlande soos Algerië en Marokko, die ineenstorting van die Libiese regering en terreuraktiwiteite in die streek. Veelvuldige lidmaatskappe is ook 'n uitdaging vir die SEG's, wat gesamentlik meer as 100 lede het in teenstelling met die AU se 55 lidlande. Die voordele om aan verskeie SEG's te behoort word gestrem deur beperkte hulpbronne wat volle deelname aan meer as een groepering belemmer.

Our World in Data se verkiesingsdemokrasie-indeks wys lidlande van die SAOG, EAC en ECOWAS beskik oor hoër vlakke van demokrasie in vergelyking met Afrika-lande buite hierdie groepe. Kenmerke van demokrasie wat in hierdie indeks oorweeg word, sluit in tot watter mate verteenwoordigers verkies word, die hou van vrye en regverdige verkiesings en die vlak van persoonlike vryheid. In vergelyking met demokrasie op wêreldskaal skiet Afrika-lande egter steeds tekort wanneer faktore soos oop, mededingende veelpartyverkiesings, sterk politieke instellings en politieke deelname in ag geneem word. In hierdie verband het SEG's steeds nie die vermoë om politiek op die binnelandse front te beïnvloed nie.

Die reeks staatsgrepe in Mali, Burkina Faso, Niger en ander Wes-Afrika-lande oor die afgelope vier jaar het politieke stabiliteit ontwig en demokratiese konsolidasie in die Sahel-streek tot stilstand gebring. Terwyl ECOWAS voorheen 'n groot rol gespeel het in die bekamping van militêre jantas deur sanksies in te stel en 'n geskiedenis van suksesvolle militêre ingrypings in onder meer Sierra Leone, Mali en Gambië gehad het, het die staatsgreep van 2023 in Niger baie delikate geopolitieke spanning teweeggebring wat 'n

meer diplomatieke benadering van die Wes-Afrika- ekonomiese gemeenskap genoodsaak het.

Supranasionale demokrasie is 'n ontluikende konsep en daar kan aangevoer word dat die SEG's in Afrika die mees praktiese pad na streeks- demokratiese konsolidasie is. Die hoop wat deur hierdie organisasies beliggaam word, word getemper deur die aansienlike verantwoordelikheid wat hulle dra om nie net die ekonomieë van Afrika-lande te versterk nie, maar ook om hul demokrasieë te beskerm.

***Sonia Twongyeirwe is 'n BA Geesteswetenskappe-student en navorsingsassistent by die Sentrum vir Navorsing oor Demokrasie (CREDO) aan die Universiteit Stellenbosch.**

Bronne

Kapstein, E.B. & Converse, N. 2008. Poverty, Inequality and Democracy: Why Democracies Fail. *Journal of Democracy*, 19(4):57-68.

<https://au.int/en/organs/recs>

<https://www.nytimes.com/article/sudan-khartoum-military.html>

<https://carnegieendowment.org/research/2021/04/economic-diversification-in-africa-how-and-why-it-matters?lang=en>

<https://www.pewresearch.org/global/2019/04/29/many-across-the-globe-are-dissatisfied-with-how-democracy-is-working/>

<https://europeangovernanceandpolitics.eui.eu/the-europolitan-paper-no-5-adjusting-to-the-increase-in-scale-and-complexity/>

<https://www.nepad.org/publication/consolidated-report-of-africas-regional-economic-communities-recs>

<https://au-afcfta.org/about/>

<https://issafrica.org/pscreport/psc-insights/untangling-africas-mixed-bag-of-regional-organisations>

<https://ourworldindata.org/grapher/liberal-democracy-index>

<https://www.usip.org/publications/2023/08/countering-coups-how-reverse-military-rule-across-sahel>

<https://www.accord.org.za/analysis/beyond-sanctions-and-the-use-of-force-how-ecowas-can-negotiate-a-political-solution-to-nigers-coup/>

<https://www.aljazeera.com/news/2023/8/1/timeline-a-history-of-ecowas-military-interventions-in-three-decades>